

צירים // מיכל סופיה טוביאס

מיכל סופיה טוביאס – זוכת פרס אמן צעיר לשנת 2019 מטעם משרד התרבות – היא אמנית רב תחומית בעלת רקע במחול, אשר הפרקטיקה האמנותית שלה עוסקת באפשרות לחדור פנימה אל מתחת לפני השטח כדי "לראות" את מה שהעין כבר אינה רואה. בשנים האחרונות היא יוצרת מיצבים מותאמי מקום, המשמשים כזירות להתערבות גופנית ולפעולות פרפורמנס. היא בונה מבנים פיזוליים בעלי צורות אורגניות מחומרי בניה כמו גבס, ברזל ועץ, וכמו במעשה לישה היא הופכת את הקיר השטוח, הנוקשה והחלול לחומר בשרני-גופני, ויוצרת בתוכו כוכים וגומחות דמויי מערות קטנות, המזמינים להתכנסות. מרחבים חשוכים וצפופים אלו משמשים אותה לחקירה של ראייה גופנית המבוססת על מנעד רחב של חושים מעבר לחוש הראייה.

בשעה שבתערוכות קודמות יצרה טוביאס מבנים דמויי קירות עם גומחות, בתערוכתה "צירים" היא נפרדת מן הקיר ובונה חמישה פסלים המתנוססים מן הרצפה כחמש אצבעות יד. אלה יוצרים מעין מבנה מעגלי שניתן להיכנס אליו ולהקיפו מכל עבריו ומערך של מבטי פנים-חוץ, שכמו הופכים לרלוונטיים מתמיד בתקופה שלאחר התכנסות ובידוד ממגע. חמשת הפסלים בעלי הצורה האורגנית מעלים על הדעת את המונומנט הפרהיסטורי המסתורי Stonehenge – אחד מסמלי התרבות וההיסטוריה של אנגליה – המורכב ממעגל אבנים מונומנטליות המתנוססות כל אחת לגובה של כארבעה מטרים. למעגל האבנים הקדום יוחסו תפקידים שונים, אך ללא ספק היה זה אתר פולחני או דתי קדום שהתייחס גם למיקומם של גרמי השמיים, ובתוך כך נושא עמו משמעויות מיתולוגיות וטקסיות רבות המרחפות גם סביב פסליה של טוביאס וסביב הפעולה הגופנית סביבם. תאורת הגלריה הקרה כמו שוטפת את הפסלים באור ירחי לבן, ומעצימה את התחושה המיסטית והבראשיתית שהם מעוררים.

לצורך ביצוע של פרפורמנס-מחול בתוך וסביב המבנה הייחודי גויסה בכירת המחול הישראלי **רנה שינפלד** בת ה-82 שנענתה לאתגר. פעולות גופה הדקיק והתמיר של הרקדנית הוותיקה תועדו בעבודת וידאו המוצגת בתערוכה, שכמו מפעילה את הפסלים ומפיחה בהם חיים גם בהעדרה הפיזי מן החלל. שינפלד צולמה בעת שהיא נעה בין הפסלים, סביבם ובתוכם, בכוריאוגרפיה שנבנתה בהשראת המיתוס של מערכות הכוכבים אוריון וסקורפיוס (עקרב). לפי אחת הגרסאות של המיתולוגיה היוונית, אוריון, שהכריז על עצמו כצייד הגדול ביותר בתבל, עורר עליו את חמת האלים. אלה שילחו בו את העקרב, שהקישו למוות. לאחר מותו הפך לקבוצת כוכבים בולטת בשמיים, לצד קבוצת הכוכבים של עקרב – שתי מערכות כוכבים של שני יריבים שלעולם אינם נפגשים, בשעה שמערכת כוכבים אחת זורחת, השנייה כבר שקעה.

בעבודת הווידאו נראית שינפלד כדמות רפאים דקיקה עטויה כתונת בהירה ארוכה, כאילו היתה אחד הפסלים. אצבעותיה של שינפלד מרפרפות על הפסלים, מלטפות אותם או נכרכות סביבם. גופה אומד את קנה המידה של הפסלים ואת המרחקים ביניהם, מתכנס בתוך המעגל או הופך לאחד המונומנטים עצמם, שעה שהיא מתייצבת ביניהם רכונת ראש. לפתע נטענים הפסלים בחיים, נדמים למעגל של דמויות עתיקות וכפופות גוו המתכנסות רכונות ראש ומתלחשות ביניהן או נתונות במחול של ענקים (אחד משמותיו הקדומים של אתר הסטונהנג'). שינפלד מטעינה את החלל בתנועותיה האיטיות והמהפנטות, ומעוררת את כל הסיפורים שנלחשו בו ונוצקו בחומר. היא נעה בדבקות פנימית, נראית כאילו היא נתונה בטקס פרטי או במעשה כישוף, ושערה הארוך מתפקד כאיבר נוסף בגופה המתנועע.

לאחר שהיא עוזבת את מעגל הפסלים נראית שינפלד מטיחה את עצמה אל עבר קירות הגלריה וטופחת עליהם בידיה בפרץ עז של אנרגיה. מבט אל עבר הקיר עצמו מגלה בו רישום חורים על פי תוואי הכוכבים במערכות הכוכבים של אוריון ושל עקרב. נדמה כאילו אצבעותיה של הרקדנית הוותיקה הן שסימנו אותן על הקיר, הן שהולידו את מערכות הכוכבים היריבות בחלל. עם זאת, מערך החורים על קיר גלריה בקיבוץ יד מרדכי מעלה על הדעת כמעט בעל כורזו חורי יריות, דוגמת אלה הפוצעים את גופו של מגדל המים שקרס בקיבוץ והפך למונומנט של זיכרון והנצחה. כך משתלבים אלה באלה מיתוסים קדומים ממקורות שונים במוטיבים מן המיתולוגיה המקומית. שינפלד נדמית לאלה קדומה הנעה בחלל בין גרמי השמיים לאיתני האדמה, שזרת עבר והווה, לידה ומוות, ראייה בעיוורון ובראות מיתולוגיה פרטית חדשה.